Муниципальное общеобразовательное автономное учреждение
средняя общеобразовательная школа №10
«Центр образования»
городского округа город Нефтекамск
Республики Башкортостан

Рассмотрено	Согласовано	Утверждено
на заседании ШМО Руководитель ШМО ________ / Абсахова Э.З. Протокол № 1 от 29.08.2016г.	заместитель директора по учебной работе ________/ Садрисламова А.А. Протокол № 1 от 31.08.2016г.	Директор МОАУ СОШ № 10 «Центр образования» ______/ Акмалтдинова Н.Х. Приказ № 538 от 31.08.2016г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
основного общего образования по башкирскому языку для 9а,б,в,г классов (базовый уровень) на 2016-2017 учебный год

Составители:

Габпасова Р.Р., учитель башкирского языка и литературы МОАУ СОШ № 10 «Центр образования»

Тимергазина А.Р.,учитель башкирского языка и литературы МОАУ СОШ № 10 «Центр образования»

Нефтекамск, 2016

Аңлатма яҙыу

Башҡорт теле - башҡорт халҡының туған теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала.

Башҡорт теленең метапредмет белем биреү функцияһы мәктәптә белем алыу процесында бала шәхесен формалаштырыуҙа «Башҡорт теле» предметының универсаль, дөйөмләштереү характерын билдәләй. Башҡорт теле баланың фекер үҫешенә булышлыҡ итә; белем һәм күнекмәләрҙе үҙ аллы үҙләштереү һәләттәрен үҫтерә, шулай уҡ уҡыусыларҙың үҫтереүсе уҡыу эшмәкәрлеген ойоштора. Башҡорт теле башҡорт мәҙәниәтен өйрәнеүгә нигеҙ булып тора һәм башҡорт әҙәбиәтенең рухи тел байлығын үҫтереүгә булышлыҡ итә; уҡыусыларҙы кешелектең мәҙәни тарихи тәжрибәһенә ылыҡтыра. Киләсәктә төрлө белемде үҙләштереү һәм һаҡлау формаһы булараҡ, башҡорт теле бөтә предметтар менән тығыҙ бәйләнештә тора һәм профессиональ күнекмәләрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Аралаша белеү, шул һөҙөмтәлә уңыштарға өлгәшеү, юғары профессиональ һәм социаль әүҙемлек шәхес тормошоноң төрлө әлкәләрендә өлгәшелгән уңыштарын билдәләүсе характеристикаһы булып тора. Телдәрҙе өйрәнеү баланың төрлө тормош ситуацияларында тәрбиә-этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе; үҙ ҡылыҡтарына дәлилле баһа биреү мөмкинлеген үҫтерә.

Эш программаһы нигеҙләнгән хоҡуҡи – норматив документтар

Был эш программаһында Федераль һәм Республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла: “Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында” Законы, 2012 йылдың 29 декабрендә ҡабул ителгән Рәсәй Федерацияһының “Мәғариф тураһында” Законы (№ 273-ФЗ), 1999 йылдың 15 февралендә ҡабул ителгән “Башҡортостан халыҡтары телдәре тураһындағы” Законы, Башҡортостан Республикаһының “Мәғариф тураһында” Законы.

Башҡортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа Башҡортостан Республикаһы Нефтекама ҡалаһы 10-сы урта дөйөм белем биреү мәктәбе “Белем биреү үҙәге” муниципаль дөйөм белем биреү автономиялы учреждениеһының “Уҡыу планы” на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.

Башҡорт телен уҡытыу маҡсаттары:

1. Башҡорт теленә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, уға ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү, телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхләҡ-этик нормаларҙы үҙләштереү сараһы булыуын аңлау, башҡорт теленең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү.

2. Көндәлек тормошта һәм уҡыу эшмәкәрлегендә башҡорт телен аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм үҙ-ара фекер алышыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәрендә камиллаштырыу; мөһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәре (эшмәкәрлектең маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән һәм сығанаҡтарҙан киң мәғлүмәт саралары һәм Интернеттан тейешле мәғлүмәтте алыу һәм эшкәртеү һ.б.)

3. Тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү, стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын, актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы

ҡулланыу күләмен киңәйтеү; белемде, күнекмәне аралашыу процесында уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Программала ҡуйылған маҡсат һәм бурыстар.

1. Уҡыусыларҙы башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмәғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәтеү.

2. Башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем һәм күнекмәләр биреү.
3. Башҡорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙәби китаптарҙы үҙ аллы уҡып аңлау күнекмәләрен биреү.
4. Үҙ фекереңде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен формалаштырыу.
5. Телде өйрәнеү барышында балаларҙы башҡорт халҡының фәһемле тарихы, бай мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, башҡорт йолалары, күренекле шәхестәре, тыуған илдең тәбиғәте һ. б менән таныштырыу, уларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, уның теленә, үҙе йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү.
6. Бөтә һаналғандарға таянып, рус һәм башҡорт телдәрен, әҙәбиәтен өйрәнеү нигеҙендә, балаларҙа тыуған телгә ихтирам тәрбиәләү, уларға илһөйәр һәм интернациональ тәрбиә биреү.

Башҡорт теленә өйрәтеү буйынса 9 - сы класс уҡыусылары алдында түбәндәге бурыстар ҡуйыла:

- башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмәғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәнеү.
- башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем дәрҙе арттырыу
- башҡорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙәби китаптарҙы үҙ аллы уҡып аңлаукүнекмәләрен үҫтереү.
- үҙ фекереңде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен үҫтереү.
- башҡорт халҡының тарихы, мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, башҡорт йолалары, күренекле шәхестәре, тыуған илдең тәбиғәте һ. б менән танышыу.

Программа тураһында мәғлүмәт

Эш программаһы Башҡортостан Республикаһы Мәғариф Министрлығы тарафынан раҫланған “Башҡорт теленән программа” (Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең I - XI кластары өсөн) нигеҙендә төҙөлдө. Программа 2008 йылда Ижевск ҡалаһында “Книгоград” типографияһында баҫтырылған. Программаны 1 - 4 кластар өсөн Х. А. Толомбаев һәм М. С. Дәүләтшина, 5 – 11 кластар өсөн З. М. Ғәбитова һәм М. Г. Усманова төҙөгән.

Уҡыу предметының әһәмиәте

Тәҡдим ителгән программа башланғыс кластарҙа башҡорт телен өс йүнәлештә өйрәнеүҙе - башҡортса телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу һәм камиллаштырыу, башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик үҙенсәлектәрен аңлау һәм үҙләштереү, бәйләнешле текст менән эш итә белергә өйрәтеүҙе күҙ уңында тота. Шулай уҡ милли тәрбиә тураһында ла проблема күтәрелә. Юғары кластарҙа тел менән әҙәбиәтте тәрәнерәк кимәлдә өйрәнеү ҡарала.

Программаның методик нигеҙҙәре.

Рус мәктәптәрендә башҡорт теле һәм уҡыу (юғары кластарҙа - әҙәбиәт) программаһы дөйөм педагогик (методик) талаптарға, принциптарға нигеҙләнә.

Улар түбәндәгеләргә ҡайтып ҡала:

- өйрәнелгән материалды анализлау, сағыштырыу, предметтарҙы ниндәйҙер билдәләре буйынса классификациялау, дөйөмләштереү;
- предметтарҙың төп үҙенсәлектәрен айыра, аңлата белеү;
- предметҡа, күренешкә ҡарата үҙ фекереңде әйтә һәм уны иҫбатлай белеү;
- уҡыусыларға әхлаҡи һәм эстетик тәрбиә биреү;
- уҡытыуҙы коммуникатив йүнәлештә алып барыу;

- башҡорт теле системаһының бөтөн кимәлдәрен (фонетик, лексик, морфологик, синтаксик, стилистик, пунктуацион) иҫәпкә алыу һәм практик файҙаланыу;
- телмәр эшмәкәрлегенең бөтөн төрҙәре өҫтөндә эшләү;
- бүтән телдәрҙең башҡортса һөйләү һәм яҙыу телмәренә йоғонтоһон иҫәпкә алыу;
- башҡорт теленә балаларҙы үҙҙәре һөйләшкән телгә нигеҙләнеп өйрәтеү;
- предмет-ара бәйләнеш, тарих, сәнғәт, мәҙәниәт, әҙәбиәт, халыҡ ижады һәм традицияларына нигеҙләп өйрәнеү.

Уҡытыу процесын ойоштороу үҙенсәлектәре

Башҡорт теле 9 класта башҡорт милләтенән булмаған балалар төркөмөндә аҙнаһына 2 сәғәт йылына 68 сәғәт уҡытыла. Сәғәттәр һаны иҫәбенә кластан тыш уҡыу, контроль диктант, инша, изложение яҙыу ҙа инә.

Уҡыу процесын ойоштороу формалары:

- Дәрес-консультация
- Практик дәрестәр
- Эшлекле уйындар
- Ярыш дәрестәре
- Компьютер дәрестәре
- Төркөмдәр менән эшләү
- Ижади дәрестәр
- Дәрес конкурстар
- Әңгәмә дәрестәре
- Дәрес уйындар
- Дәрес конференциялар
- Дәрес семинарҙар
- Интеграцияланған дәрестәр
- Предмет – ара дәрестәр
- Дәрес экскурсиялар

Тел уҡытыу технологиялары

- Хеҙмәттәшлек технологияһы
- Проблемалы уҡытыу
- Үҫтереүсе уҡытыу технологияһы
- Проектлау технологияһы

Яҙма эштәрҙең төрҙәре, күләме һәм уларҙы баһалау нормалары

Уҡытыу рус телендә барған мәктәптәрҙә башҡорт теленән яҙма эштәрҙең төрлө формалары ҡулланыла.

Яҙма эштәрҙең киң ҡулланыла торған түбәндәге төрҙәрен күрһәтергә була:
- һүҙҙәрҙе, типик фраза һәм һөйләмдәрҙе күсереп яҙыу;
- һүҙлек диктанты;
- ғәҙәти диктанттар;
- һорауҙарға яуаптар яҙыу;
- изложениелар;

- иншалар;
- тестарға яуаптар яҙыу.

Һаналған яҙма эштәр элементар характерҙа, өйрәтеү маҡсатында һәм ныҡлы әҙерлектән һуң ғына яҙҙырыла. Әҙерлек эштәре төрлөсә булырға мөмкин: һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе яҙыр алдынан бер нисә тапҡыр телдән әйттереү, ниндәй хәрефтәр яҙылыуын анализлау (әйттереү), һүҙҙәрҙе һауала, таҡтала яҙып ҡарау, таҡтала яҙылғандарҙы күмәкләп тикшереү, хаталарын төҙәтеү һ.б. Фәҡәт ошондай һәм шуларға оҡшаш әҙерлек эштәре башҡарылғас ҡына, контроль эштәр дәфтәренә яҙыла.

Контроль характерҙағы яҙыу эштәренең күләме уҡыу йылы эсендә түбәндәгесә тәҡдим ителә:

Диктант - 3

Изложение - 1

Иншалар – 1

Контроль эш (тәржемә)-1

Өйрәтеү характерындағы яҙыу эштәре, һүҙлек диктанттары ғәҙәттәге дәрестәрҙә үткәрелә. Уларҙың күләмен билдәләү укытыусы ҡарамағына калдырыла.

Яҙма эштәргә (бигерәк тә изложениелар менән иншаларға) икешәр сәғәт вакыт биргән осраҡтар була. Бындай сакта яҙыу ваҡытын укытыусы үҙенсә билдәләргә хоҡуҡлы.

Уҡытыу рус телендә барған мәктәптәрҙә башҡорт теле дәрестәре лә, яҙма эштәр үткәреү методикаһы ла бик үҙенсәлекле. Шуға ла яҙма эштәр, уларға ҡуйылған баһалар балаларҙың телгә өйрәнеүендә дәртләндереү сараһы булып хеҙмәт итһен (һәр хәлдә шуға ынтылырға кәрәк), балаларҙа башҡорт телен өйрәнеүгә ҡыҙыҡһыныу уятһын. Икенсенән, укыусыларҙың белем һәм күнекмәләр күләме, сифаты башҡорт теленән дәүләт стандарттарына яуап бирергә тейеш. Өсөнсөнән, шул ук күрһәткестәр укытыусыларға аттестация үткәргәндә лә иҫәпкә алына.

IX класс укыусыларының белем һәм күнекмәләренә талаптар

1. Ҙур булмаған эпик әҫәрҙәрҙе йәки уларҙың өҙөктәрен һөйләп биреү.

Художество әҫәрҙәрҙе инсценировкалау.

2. Уҡытыусы ҡуйған проблемалы һорау ярҙамында геройға характеристика биреү;
- тәҡдим ителгән әҫәрҙе тәржемә итә белеү, таныш булмаған һүҙҙәрҙе айыра белеү;
- 12-14 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
- эпик, лирик, лироэпик, һәм драматик әҫәрҙәрҙе айыра белеү.

3. һорауҙарға тулы яуап һәм геройҙарға баһалама биреү;
- уҡылған әҫәрҙәргә үҙ мөнәсәбәтеңде белдерә белеү;

4. Телмәр ағышында өндәрҙең үҙгәреүен айыра һәм аңлата белеү;
- диалогтарҙа башҡа кешеләрҙең телмәрендәге орфоэпик хаталарҙы күҙәтә һәм төркөмләй белеү;
- һүҙлектәр менән файҙалана белеү; -диктант, изложение һәм иншалар яҙыу;
- өндәш һүҙҙәр, улар эргәһендә тыныш билдәләренең ҡуйылышы;
- һүҙҙәрҙә яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙың килеү тәртибе (рус теле менән сағыштырыу);
- үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙең телмәрҙәге роле.

Уҡыу материалының йөкмәткеһе

Һаумы, мәктәп! (7 сәғәт)

Эш төрҙәре «Көҙ» темаһы менән берлектә алып барыла. «Көҙ» һәм «Мәктәп» темаһына шиғырҙар, әҫәрҙәр уҡыу; мәҡәл, әйтемдәр, йомаҡтар, һынамыштарҙы иҫкә төшөрөү. Алдағы кластарҙа үтелгәндәрҙе системалаштырыу, яңы мәғлүмәт менән таныштырыу, һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү өҫтөндә эш дауам ителә.

Грамматика:

8-се класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Уҡыу материалы:

А.Игебаев. Бик тә кәрәк тыныслыҡ.

М.Аҡмулла. Көҙ.

Ф.Рәхимғолова. Мәктәп.

Көҙ миҙгеле тураһында укыу өсөн текстар.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Инеш, күл, йылға, шишмә, хәҙер, әҙер, бер көн, мәҫәлән, ваҡыт, дәрес, уҡыу, ғалим, хеҙмәт, эш, мәсьәлә, өлкән, түбән, дәрәжә, дәрәжәле, абруй, алтын көҙ, уңыш, байлыҡ, муллыҡ, тауыш, өй алды, ышаныс, өмөт, иҫтәлек, зирәк, сәтләүек, әрем, тарих, кесе, тальян, томанлы, еләҫ, тоҡом.

Диалог темалары:
Мәктәптә: мәктәп, класс.
Уҡытыусылар.
Класс етәксеһе.
Мәктәп директоры.
Мәктәп ашханаһында.
Алтын көҙ.
Баҙарҙа.
Икмәк магазинында.
Китап магазинында.

Ергә мәрхәмәт - илгә бәрәкәт (7 сәғәт)

Тыуған Республикаға ҡарата мөхәббәт, ғорурлыҡ тойғоһо, тәбиғәткә һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү. Улар тураһында һөйләргә, яҙырға өйрәтеү. Башҡортостандың ер аҫты, ер өҫтө байлыҡтары тураһында әңгәмәләр үткәреү, экскурсиялар ойоштороу.

Грамматика:
Хәл төрҙәре.
Ваҡыт хәле.
Рәүеш хәле.

Уҡыу материалы:
Н.Мусин, Һай урманым, урманым...
Т.Ғәниева. Оло ялан.
Р. Ғарипов. Кеше.
М.Ғафури. Үҙем һәм халҡым. (Ятларға).
Ф.Мөхәмәтйәнов. Ғүмер.
А.Игебаев. Донъябыҙҙан ни ҡала? (Ятларға).

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Бәрәкәт, мәрхәмәт, хазина, байлыҡ, ер аҫты байлыҡтары, үҫенте, алтын, көмөш, баҡыр.

Диалог темалары:
Минең тыуған Республикам.
Экскурсияла.
Ағас ултыртыу
Баксала.
Күл буйында.

Атамалар ни һөйләй? (10 сәғәт)

Кеше тормошонда атамаларҙың да (кеше исеме, фамилияһы, атаһының исеме; ауыл, ҡала, тау, йылға һ.б.) роле ҙур. Унһыҙ тормошто күҙ алдына килтереп булмай. Атамалар бик күп. Тел ғилемендә уларҙы өйрәнеүсе фән бар. Ул - ономастика. Ономастика фәне үҙе бер нисә тармаҡтан тора: антропонимика шәхес атамаларын, топонимика географик атамаларҙы, этнонимика милләт, халыҡ, ҡәбилә исемдәрен, зоонимика ҡош-ҡорт, хайуан ҡушаматтарын, космонимика күк есемдәре исемдәрен, теонимика илаһи көс исемдәрен, прагматонимика төрлө әйбер, тау исемдәрен, маркаларын өйрәнеүсе фән. Был теманы үтеү уҡыусының бала саҡтан уҡ үҙҙәре йәшәгән ауыл, ҡала, уларҙың янындағы атамаларҙың мәғәнәләрен белергә теләгән ҡыҙыҡһыныуын ҡәнәғәтләндерергә, тыуған төйәк менән ғорурланырға мөмкинлек бирә. Сөнки атамаларҙа ил тарихы, ер һәм ошо ерҙә йәшәгән халыҡтың тел үҙенсәлектәре, халыҡ тормошо, ғөрөф-ғәҙәте, йолалары һ.б. сағыла.

Грамматика:
Күләм-дәрәжә хәле.
Шарт хәле.
Сәбәп хәле.
Маҡсат хәле.

Уҡыу материалы:
Ә.Атнабаев. Ағиҙел.
И.Насыри. Ымыҡ.
Ғ. Рамазанов. Тыуған еребеҙ - Башҡортостан.
Ҡ. Аралбаев. Карауанһарай.
Ҡ. Аралбаев. Янғантауға мәҙхиә.
Ғ.Хөсәйенов. Батырша.
Д.Мырҙаҡаева. Өфө һуҫары.
Башҡорт халыҡ йыры. Таштуғай. (Ятларға).
Р.Насыров. Ш.Ю.Мөхәмәтйәнов.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Атама, исем, мәғәнә, этимология, атаманың килеп сығышы, ил, тарих, ғөрөф-ғәҙәт, йола, тел, тел үҙенсәлектәре, сағылыу, тарих һөйләй, белеү, өйрәнеү, йыйыу, үткән тормош, хәҙерге тормош, аңлатыу, грек һүҙе, шәхес, күскән халыҡ, ерле халыҡ, ер һорау, күсеп ултырыу, борон, элек, хәҙер, легенда, һорашыу, тапшырыу, ҡыҙыҡһыныу, ҡыҙыҡһыныу уятыу, кире йоғонто, ауыл тирәһе, үҙенсәлек, ата-бабалар, кеше күңеле, һуңғы йылдар, аң уяныу, милли аң, борондан, ер-һыу атамалары, хөрмәт итеү, мөһим мәсьәлә, ономастик материал, тәрбиә эше, ҡулланыу, тарихи ваҡиғалар, сәйәхәт, фараз итеү, уйлау.

Диалог темалары:
Һеҙҙең ауыл (ҡала) тирәһендәге географик атамалар тураһында һөйләшеү.
Атамалар ни һөйләй?
Икешәр исемле объекттар. Улар нимә аңлата?
Урал тауы, Урал йылғаһы, Ағиҙел, "Кариҙел, Өфө һ.б. атамаларҙың килеп сығышы.
География фәнендә осраған атамаларҙың ҡайһыларының килеп сығышын, уларҙың нимә аңлатканлығын беләһегеҙме?

Беҙ ҡышты ла яратабыҙ (8 сәғәт)

Бәйләнешле телмәрҙең яҙма һәм телдән формаларына берҙәй әһәмиәт бирелә. Ҡыш миҙгеле, уның үҙенсәлектәре тураһында һөйләү күҙ уңында тотола.

Грамматика:
Кире хәл.
Өндәш һүҙ.
Өндәш һүҙ янында тыныш билдәләре.

Уҡыу материалы:
Ф.Рәхимғолова. Ҡыш.
Ш.Бабич. Кем өсөн? (Ятларға).
Ш.Бабич. Ҡышҡы юлда.
Р.Вәлиева. Ҡышҡы Нардуған.
Ҡыш миҙгеле тураһында уҡыу өсөн текстар.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Ҡыш, ҡышҡы ваҡыт, ябалаҡлап ҡар яуа, епшек ҡар, һырынты, көрт, һырғалаҡ, буран, селлә, ел олой, томанлы көн, аяҙ көн, иретеү, туңдырыу, һепертмә буран, яланғас, ҡар көрәү, тағараҡ, боҙ, ҡоштарға ем һалыу.

Диалог темалары:

1. Ҡабатлау һәм йомғаҡлау тәртибендә:

Иҫәнләшеү, танышыу, һаубуллашыу.
Йәшәү урыны.
Уҡыған мәктәбе.
Йыл миҙгелдәре, ай һәм көн исемдәре.
Бер ғаилә кешеләре.
Яҡын туғандар.
Кеше ағзалары.
Өҫ-баш кейемдәре.
Аяҡ кейемдәре.

2. Ҡыш темаһы буйынса:

Ҡышҡы тәбиғәт (ауыл һәм ҡала күренештәре).
Ҡышҡы урман.

Йәнлектәр.
Беҙҙә ҡышлаусы ҡоштар.
Йорт хайуандары.
(һәр береһенә ҡарата диалог, монолог төҙөлә).

Башҡорт театры (5 сәғәт)

Башҡортостанда театр сәнғәте. Республикалағы театрҙар һәм уларҙың эшмәкәрлеге хаҡында дөйөм мәғлүмәт биреү. М.Ғафури исемендәге Башҡорт Академия драма театрының барлыҡҡа килеү тарихы (халыҡ артистары З.Бикбулатова, А. Мөбәрәков, Г.Мөбәрәкова һ.б). Театрҙың күренекле артистарының тормошо һәм ижады менән таныштырыу, улар тураһында һөйләргә өйрәтеү. Театрҙың үткәне һәм киләсәге буйынса фекер алышыу ойоштороу.

Грамматика:
Өҫтәлмәлек.

Уҡыу материалы:
Ф.Фәтҡуллин. Тәүге театр.
Арыҫлан Мөбәрәков тураһында белешмә.
Д.Талхина. Үҙ телемдә һөйләшәм.
Нурия Ирсаева тураһында белешмә.
Ф.Латипова. Балҡы, «Нур»!
Г.Галина. Әмин Зөбәиров. (Рус телендә)

Һүҙҙәр һәм һүҙ бәйләнештәр:

Режиссер, репертуар, гример, күренеш, тәнәфес, антракт, шаршау, рәт, үҙешмәкәр, төркөм, группа, ҡул сабыу, алҡыш, алҡышлау, алып барыусы, төп роль, башҡарыусы.

Башҡорт халыҡ ижады (8 сәғәт)

Халыҡ ижады тураһында дөйөм төшөнсә. Фольклорҙың коллектив ижад булыуы. Фольклор һәм яҙма әҙәбиәттең айырмаһын билдәләү, улар тураһында һөйләргә өйрәтеү.

Грамматика:
Ябай һөйләм төрҙәре.

Уҡыу материалы:
Ә. Сөләймәнов. Халыҡ ижады.
Ш.Р.Шәкүрова,
Ә.М.Сөләймәнов. «Урал батыр» эпосы тураһында:
Башҡорт халыҡ әкиәте.
Алпамыша

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Халыҡ ижады, фольклор, әкиәт, мәҡәл, әйтем, һынамыш, тиҙәйткес, хеҙмәт, халыҡ, сәсән, быуын, телдән, яҙма, әҫәр, йөкмәтке, үҙенсәлекле, ҡеүәт, ҡыйыулыҡ, батырлыҡ, ғәҙеллек, ирек, дөйөм, алым, ынтылыш, баһалау, мәғәнә, төрлө, теҙмә, көрәш, көс, тәрән мәғәнә, төшөнсә, әкиәт һөйләү, йомаҡ ҡойошоу, мәҡәл әйтеү, башҡорт халыҡ йыры, оҙон һәм ҡыҫҡа көй, таҡмаҡтар, айырма, айырым, ижад.

Диалог темалары:
Йомаҡ ҡоям.
Мәҡәл әйтәм.
Йыр йырлайым.
Әкиәт тыңлағанда.
Әкиәт һөйләйем.
Өләсәйем әкиәт һөйләй.
Йомаҡ, мәҡәлдәрҙең әһәмиәте.

Башҡорт аты (9 сәғәт)

Уҡыусыларҙы башҡорт атының килеп сығыуы, тарихи үткәне менән таныштырыу. Аттарҙың кеше тормошондағы мөһим ролен билдәләү. Йәш үҙенсәлектәре буйынса бүленеүен билдәләү, уҡыусыларҙан дөрөҫ итеп әйттереү. Аттарға ҡарата ҡыҙыҡһыныусанлыҡ, улар тураһында күберәк белеү теләге тыуҙырыу.

Грамматика:

Тиң киҫәкле һөйләмдәр.
Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре.
Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр.

Уҡыу материалы:
Н.Иҙелбаев. Ел, ерәнем.
Б.Байымов. Бәләкәс.
Гәзит материалы. Башҡорттарҙың аты ниндәй була?
Башҡорт халыҡ йыры. Ҡара юрға.
Т.Васильева. Һабантуй. (Рус телендә)
М.Кәрим. Минең атым.
А.Куприн. Аттар.
Ә.Әминев. Турат.
С.Агиш. Турыҡай.
А.Баһуманов. Йылҡы малын айыраһығыҙмы?
З.Килдебаева. Ерәнсәй.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Ат, айғыр, бейә, ҡолон, бейә һауыу, ҡымыҙ эшләү, ҡымыҙ, файҙалы, ял, эйәр, йүгән, сабыу, юртыу, ат кешнәүе, даға, ғорур, тоғро, йөк, һоло, үлән, бесән, һарай, арба, сана, атта сабыу, тоғро юлдаш, һуғышта ҡатнашыу, ат тышау. (Йәш үҙенсәлектәре буйынса бүленеүен яҙыу).

Диалог темалары:
Атты ятатаһыңмы?
һабантуйҙа.
Атта сабам.
Йорт хайуаны - ат.
Олатайымдың аты бар.

Башҡорт халыҡ милли аштары (7 сәғәт)

Башҡорт халҡының милли аштары менән таныштырыу. Уларҙы әҙерләү үҙенсәлектәрен билдәләү. Башҡорт милли аштары тураһында текстар менән танышыу. Уҡыусыларҙың һөйләү, яҙыу телмәрен үҫтереү өҫтөндә ентекле эш дауам итә.

Грамматика:
Ҡушма һөйләм тураһында төшөнсә.

Уҡыу материалы:
Бал тураһында белешмә.
Һ.Дәүләтшина. Ялсылыҡта (Өҙөк)
З.Биишева. Дуҫ булайыҡ.
Башҡорт халыҡ әкиәтенән Икмәк хаҡы.
Ә.Байрамов. Сүпрә.
В.Ғүмәров. Ҡорот.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Бишбармаҡ, буҙа, бәлеш, ҡымыҙ, ҡорот, эремсек, талҡан тартыу, ит, һарыҡ ите, һыйыр ите, ҡаҡ, ҡаҡ ҡойоу, еләк киптереү, ит ыҫлау, ҡаҡлаған ит, айран, ҡатыҡ, ҡаҙы, йомортҡа, ҡаҙ ите, йылҡы ите, ауыҙ итеү, ашау, эсеү, бешереү, ҡунаҡ, ҡунаҡ саҡырыу, һыйлау, ҡашығаяҡ, һауыт-һаба, сәнске, балғалаҡ, бысаҡ, ҡалаҡ, сынаяҡ, сынаяҡ аҫты, тәрилкә, табаҡ, туҫтаҡ, ҡаҙан, сеүәтә, таба, ыумас, һалма йәйеү, һалма бешереү, һалма ҡырҡыу.

Диалог темалары:
Башҡорт аштары.
Файҙалы эсемлек.
Ғаилә байрамы табынында.
Ашханала.
Ҡунаҡта.
Көтөлмәгән ҡунаҡтар.
Әсәйем ашарға бешерә.

Күңелле яҙ килә (7 сәғәт)

Башкортостандағы яҙғы тәбиғәт күренештәре. "Кала һәм ауылда яҙғы эштәр; ҡоштар, хайуандар һәм үҫемлектәр тормошо, яҙғы байрамдар тураһында әңгәмәләр үткәреү. Тәбиғәткә экскурсиялар ойоштороу. Дарыу үләндәренән гербарийҙар төҙөү, Еңеү көнөн билдәләү, һуғыш ветерандары менән осрашыу, иҫтәлектәр яҙып алыу буйынса эш дауам итә.
Грамматика:
Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
Уҡыу материалы:
С.Ғибаҙуллин. Бына тағы яҙҙар етте.
Х.Мәхмүтов. Апрель.
Я.Хамматов. Яҙ башланды.
А.Игебаев. Яҙ бүләге. (Ятларға).
Л.Фархшатова. Тал бөрөһө.
Ғ. Дәүләди. Нөгөш шишмәләре.
Ғ.Дәүләди. Яҙғы донъя. (Ятларға).
Ф.Ғөбәйҙуллина. Сөгөлдөр.
Л.Арыҫланова. Өс әхирәт.
Д.Мырҙакаева. Йәйҙең хушлашыу айы.
Һүҙҙәр һәм һүзбәйләнештәр:
Һокланыу, наҙланыу, моңланыу, әҙәбиәт, сәнғәт, мираҫ, бәлә, ҡаза, сикһеҙ, күгәрмәү, тутыҡмау, ғәләмәт, билдәләре, яҙ билдәләре, толоп, даръя, сәскә, гөл, дәрт, хәсрәт, ҡайғы, таш, һулыш, тын, тын алыу, әрем, дауа, мөһабәт.

Диалог темалары:
Яҙ билдәләре.
Яҙғы эштәр.
Ҡоштар ҡайтты.
Ҡоштар - беҙҙең дуҫтарыбыҙ.
Май - Хеҙмәт байрамы.
Һуғышта.
Еңеү көнө. Был байрам тураһында беҙ нимә беләбеҙ?
Мәңгелек ут янында.
Һәйкәл нимә тураһында һөйләй? (Ауылда йәки ҡалала Бөйөк Ватан һуғышында һәләк булғандарға ҡуйылған һәйкәл (обелиск) тураһында һүҙ бара.
Беҙ яратҡан сәскәләр.

Тематик план

№	Бүлектәр	Сәғ.һаны
1.	Һаумы, мәктәп!	7
2.	Ергә мәрхәмәт - илгә бәрәкәт	7
3.	Атамалар ни һөйләй?	10
4.	Беҙ ҡышты ла яратабыҙ	8
5.	Башҡорт театры	5
6.	Башҡорт халыҡ ижады	8
7.	Башҡорт аты	9
8.	Башҡорт халыҡ милли аштары	7

9.	Күңелле яҙ килә	7
	Бөтәһе	68

Уҡыу предметын үҙләштереүҙең шәхсән, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре.

«Башҡорт теле" предметының өйрәнеү һөҙөмтәләре.

Төп мәктәп сығарылыш уҡыусыларының башҡорт теленән программаһы үҙләштереүҙең ***шәхси*** һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

1) башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләтлектәрен һәм шәхестең мораль- этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;

2) башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; телмәр үҙ камиллаштырыуға ынтылыу;

3) аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекеренде иркен еткереү өсөн етерлек грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Башҡорт теле программаһын үҙләштереүҙең ***метапредмет*** һөҙөмтәләре булып:

1) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:

аудирование һәм уҡыу:

- телдән һәм яҙма хәбәр иткән мәғлүмәтте (коммуникатив йүнәлеш, текст темаһы, төп фекер; төп һәм өҫтәмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;
- төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү), төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
- төрлө стилдәге һәм жанрҙағы тексты ишетеп, адекват ҡабул итеү; төрлө төрҙәге аудирование менән эш итеү (һайлап алыу, танышыу);
- төрлө сығанаҡтарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлеге (матбуғат саралары, уҡыу өсөн тәғәйенләнгән компакт-дискылар, Интернет ресурстары); төрлө типтағы һүҙлектәр менән иркен ҡулланыу, белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмаларҙан һайлап алыу күнекмәләрен булдырыу;
- һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә алынған мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте ҡайтанан эшләй алыу, еткерә белеү;
- стилистик үҙенсәлектәрҙе иҫәпкә алып, йөкмәткеһен һәм ҡулланылған тел сараларынан сығып, фекерҙе сағыштыра алыу;

һөйләү һәм яҙыу:

- алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү һәләтлелеге, хәрәкәттең эҙмә-эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау һәм уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;
- тыңланған йә уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимәлдә (план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;
- төрлө стилдә һәм жанрҙа, адресланыуға ҡарап һәм аралашыу ситуацияһына ҡарап телдән һәм яҙма текст төҙөй алыу;
- телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү, тексты логик яҡтан эҙмә-эҙлекле төҙөү талаптарын һаҡлау;
- төрлө төрҙәге монологты (хәбәрләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү; төрлө төрҙәге монологтарҙың берләшеүе) һәм диалог (этикеты һүҙ эсенә алған, диалог-һорашыу, диалог-аралашыуға өндәү, диалог-фекер алышыу һ.б; төрлө төрҙәге диалогтың берләшеүен) үҙләштереү;
- ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралашыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең стилистик нормаларын һәм яҙма телдә төп орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләрҙе һаҡлау;
- телмәр этикет нормаларын һаҡлап, аралаша алыу, телмәр аралашыу процесында ым-ишара, мимиканы урынлы ҡулланыу;
- уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ телмәреңде контролдә тота алыу; йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыуҙан сығып, үҙ телмәреңде баһалай белеү; грамматик һәм телмәр хаталарын таба һәм уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
- үҙ тиңдәштәрең аудиторияһында ҙур булмаған доклад, реферат менән сығыш яһау; бәхәстә, төрлө аргументтар ҡулланып, көнүҙәк проблемалар буйынса сығыштарҙа ҡатнашыу;

2) алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; туған телде башҡа фәндәрҙә белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу; тел күренештәрен анализлау буйынса алған белем һәм күнекмәләрҙе предмет-ара (сит тел, әҙәбиәт һ.б. дәрестәрҙә) ҡулланыу;

3) аралашыу процесында тирә-яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә эшләү, бәхәстә, күтәрелгән көнүҙәк темаларҙа фекер алышыуҙа ҡатнашыу; шәхестәр менән мәҙәни аралашыу барышындағы төрлө ситуацияларҙа телмәр этикетының милли- мәҙәни нормаларын үҙләштереү.

Предмет һөҙөмтәләре:

1) телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халҡының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел менән халыҡ мәҙәниәттең бәйләнештәре тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;

2) гуманитар фәндәр системаһында туған телдең урынын һәм мәғарифта тулыһынса уның ролен аңлау;

3) туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;

4) тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик, рәсми-эшлекле стилдәр, матур әҙәбиәт теле; фукциональ-мәғәнәүи телмәр төрҙәре (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү); текст, текст төрҙәре; телдең төп берәмектәре, уларҙың билдәләре һәм телмәрҙә ҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;

5) башҡорт теленең лексиксикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;

6) телдең төп берәмектәрен, грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәмектәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;

7) һүҙгә төрлө анализ төҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау;

8) тел-һүрәтләү саралары һәм уларҙы үҙ телмәреңдә ҡулланыу;

9) туған телдең эстетик фукцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.

Уҡыу процесын уҡыу-уҡытыу методик һәм матди-техник яҡтан тәьмин итеү

Методик ҡулланмалар һәм дәреслектәр.

Уҡытыусы өсөн:

1. Башҡорт теленән прграмма. (Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 1 – 11 кластары өсөн) Төҙөүселәре: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Ижевск - 2008.
2. Башҡорт теле. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9 - сы класс уҡыусылары өсөн дәреслек. Авт.: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Өфө - 2009
3. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. М. Ғ. Усманова., З. М. Ғәбитова. Өфө – 2009
4. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9-11 - се кластары өсөн Башҡорт теле дәреслегенә методик күрһәтмәләр. Авт.: З. М. Ғәбитова, Өфө – 2009
5. Башҡорт теле грамматикаһы таблицаларҙа һәм схемаларҙа. Авт.: Усманова М. Ғ., Өфө – 2007
6. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007
7. Русско-башкирский, башкирско-русский словарь. Ф. Г. Хисамитдинова, Р. Т. Муратова. – Уфа: “Маленький гений Башкортостана”, Учебно-методический центр “Эдвис”, 2006
8. Башҡорт телен уҡытыу методикаһы: башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған мәктәптәр өсөн. – Дәүләтшина М. С., Ғәбитова З. М.. – Өфө: Китап, 2011
9. Башҡорт телен уҡытыу методикаһы: башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған мәктәптәр өсөн. – Дәүләтшина М. С. – Өфө: Китап, 2010
10. Башҡортса – урыҫса темалар буйынса һүҙлек. Авт.: Усманова М. Ғ., Уфа - 2005

11. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007 Журнал. Аҡбуҙат.
12. Күңелле минуттар. М. И. Баһауетдинова. Өфө - 2010
13. Әкиәт – хыял аҫҡысы, йомаҡ – зиһен аҫҡысы. Ф. Нәҙершина. Өфө, Китап – 2007
14. Мәктәптә башҡорт телен уҡытыу методикаһы: норматив методика. Р. Ғ. Аҙнағолов– Өфө: БашДУ, 2010.
15. Мәктәптә башҡорт телен уҡытыу методикаһы. Р. Ғ. Аҙнағолов– Өфө: Китап, 2011
16. Хәҙерге дәрес. Уның этаптары, төрҙәре: уҡыу ҡулланмаһы. Р. Ғ. Аҙнағолов. – Өфө: БашДУ, 2010
17. Башҡорт теле һәм туған әҙәбиәт дәрестәрен үҙ – ара бәйләнештә уҡытыу. М. Б. Юлмөхәмәтов. – Өфө, Китап, 2008.
18. Ерле һөйләш шарттарында башҡорт теленә өйрәтеү методикаһы. Р. Ғ. Аҙнағолов. – Өфө: Китап, 2006.
19. Башкирский язык в таблицах, схемах и определениях. Абубакирова З. Ф. – Уфа, 2010
20. Башҡорт теле. Мәктәп уҡыусылары, уҡырға инеүселәр, уҡытыусылар өсөн ҡулланма. Ҡағиҙәләр, тестар. Усманова М. Ғ., Абдуллина Ф. Ф. – Өфө: Китап, 2008.
21. Уҡыусы шәхесен үҫтереүҙең лингводидактик нигеҙҙәре. Р. Ғ. Аҙнағолов. – Өфө: Китап, 2011.
22. Лингвокультурологическая концепция обучения башкирскому языку и родным языкам в образовательных учреждениях Республики Башкортостан. Самситова Л. Х. – Уфа, 2010.
23. Концепция национального образования в Республике Башкортостан. – Уфа, 2010.

Уҡыусы өсөн:

1. Башҡорт теле. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9 - сы класс уҡыусылары өсөн дәреслек. Авт.: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Өфө – 2009
2. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007
3. Русско-башкирский, башкирско-русский словарь. Ф. Г. Хисамитдинова, Р. Т. Муратова. – Уфа: “Маленький гений Башкортостана”, Учебно-методический центр “Эдвис”, 2006
4. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007 Журнал. Аҡбуҙат

Матди-техник һәм мәғлүмәти-техник яҡтан йыһазландырыу

Уҡытыуҙа ҡулланылған техник саралар:

Ноутбук
Проектор
Телевизор
Магнитофон
DVD

Интернет ресурстар:

http://huzlek.bashqort.com
http://mfbl.ru/mfbl/bashrus
http://bashkir_russian.academic.ru
bashklip.ru›site/bashgram.pdf
http://tel.bashqort.com/short-grammar
https://ru.wikipedia.org/wiki/Грамматика_башкирского_языка
http://sdo.bspu.ru/mod/page/view.php?id=207
http://blang.ru
http://www.tugantel-tv.ru